

**Pécsi Tudományegyetem
Filozófia Doktori Iskola**

Zöld filozófia és fenntarthatóságra nevelés

Horváth Péter János

Témavezető: Dr. Nemeskéri Zsolt

Doktori disszertáció tézisei

Pécs, 2022

1. Problémafelvetés

A fenntartható fejlődéssel összefüggő kérdések a XX. század második felétől merülnek fel az egyre erősebben jelentkező gazdasági, társadalmi és környezeti kihívások hatására. Sok területen megjelentek olyan válaszreakciók, amelyek az emberi tevékenységek által generált negatív visszacsatolások hatásait próbálják tompítani (Zádori 2011).

Hiba volna azonban azt állítani, hogy a gazdasági, társadalmi és környezeti problémák a korábbi időszakokban ne okoztak volna időről-időre nehézségeket. Az ember a kezdetektől használja és kihasználja Földünk erőforrásait, ami lokális és regionális szinteken a korábbiakban is számtalan konfliktushoz, erőforrás-feléléshez és -pusztításhoz vezetett. A korábbi időszakokban a lényegesen kisebb lélekszámú népesség globális szinten azonban nem okozott visszafordíthatatlan károkat.

Ez a helyzet az ipari forradalomtól kezdődően folyamatosan megváltozott, a globalizációs folyamatok eredményeképpen egyre kritikusabbá vált. A globalizáció nem újkeletű jelenség, még akkor sem, ha az utóbbi években felgyorsult és egyre többet gondolkodunk annak pozitív és negatív hatásairól. Az információs és kommunikációs technológiák fejlődése minden korábbinál nagyobb lehetőséget biztosít a nemzetközi kereskedelemnek és kapcsolattartásnak, ami az utóbbi időben különösen felgyorsította ezeket a folyamatokat. Az új technológiák lehetővé teszik a világméretű kommunikáció felgyorsulását, és összekapcsolják a távoli pontokat oly módon, hogy szinte minden jelenséget a nagyon távoli események alakítanak ki (Amos et al. 2002).

Doktori disszertációmban a fenti folyamatok fényében a fenntarthatóságra nevelés filozófiai vetületeit vizsgáltam századunkban. Roger Scruton konzervatív értékeken alapuló társadalomfilozófiai munkásságából kiindulva kívántam megvizsgálni a fenntarthatóság nevelésfilozófiai összetevőit a globális nevelés kontextusában, majd ez alapján megfogalmazni a fenntarthatóságra nevelés legfontosabb elemeit.

Cél, hogy a scruton-i elvek mentén világos utat mutassunk a fenntarthatóbb energiahasználat tekintetében azoknak a generációknak, amelyek minden bizonnyal a jelenlegi nemzedékeknél sokkal intenzívebben szembesülnek majd a globálisan és ennek hatására lokálisan is jelentkező fenntarthatósági kihívásokkal (Scruton 2018).

A filozófiai megközelítést a kritikai gondolkodás miatt tartom fontosnak. Módszertan tekintetében tehát elsődlegesen a kritikai gondolkodást megalapozó fogalmi elemzésekre törekedtem a disszertációban. Már értekezésem elején fontosnak tartottam felhívni a figyelmet arra, hogy a *nevelés és cselekvés megbonthatatlanul összetartoznak*. Ugyanis kizárólag helyes elvek mentén történő nevelés eredményezhet olyan cselekedeteket, amelyek nemcsak az egyén, de a közösség jólétét is növelhetik.

A cselekvés eredményessége nyilvánvalóan függ a társadalmi pozíciótól, azonban a kiterjedtebb befolyás lehetősége nagyobb felelősséget is von maga után. Nem véletlen, hogy Platón az egyik legismertebb dialógusában, az *Állam* 7. könyvében a „barlang hasonlatot” pedagógiai célzattal írja, ami már a kezdő sorokból kiderül (Platón 1989). Ennek a hasonlatnak a lényege, hogy rámutasson az ideális vezető mibenlétére, annak legfontosabb kvalitására. A jó vezető ugyanis mindig az igazságot tartja szem előtt, és ennek figyelembevételével igyekszik „felszabadítani” a barlang leláncolt foglyait kényszerű helyzetükből.

Ez a leláncoltság esetünkben azokat a tévképzeteket jelentheti, amelyek a környezettudatos cselekvés útjában állnak. A leláncoltság alatt persze sok mindent érthetünk, például azokat a globalista-konzumerista eszméket, amelyek az emberi élet céljaként a folyamatos fogyasztást jelölik meg. Azonban, ahogyan a „barlang hasonlat” sugallja, a jó vezetőnek mindig megfelelő körültekintéssel kell eljárnia, mert az emberek nem adják fel egykönnyen téves nézeteiket és szokásaikat. Következésképpen az ideális vezető nemcsak az igazság változatlan elvei irányába, hanem a változó „árnyékvalóság” felé is tekint, mintegy közvetít a kettő között.

Mindezt azért tartottam fontosnak már dolgozatom elején kifejteni, hogy rámutassak a filozófia elméleti és alkalmazott, elsősorban etikai oldalának elvárt kapcsolatára. Következésképpen egy filozófiai munka – az antik szerző útmutatása szerint – nem nélkülözheti az elméleti megfontolásokat, ugyanakkor törekednie kell a gyakorlati implikációkra, az etikai alapon megfogalmazott stratégiai célok kijelölésére is. Doktori értekezésem felépítésében éppen ezért tartalmilag és szerkezetileg is a környezeti etika kérdéskörét sokrétűen taglaló *„The Routledge Companion to Environmental Ethics”* (Hale et al. 2023) mintáját igyekeztem követni, természetesen az idézett műnél sokkal szűkebb tartalmi spektrumot megcélözva.

Az értekezés témáját azért is tartom aktuálisnak, mert bár a történelem folyamán mindig is voltak fenntartható és kevésbé fenntartható módon élő közösségek, népek, társadalmak, de az elszigetelten, lokálisan jelentkező kritikus pontok a huszadik század

második felétől kezdtek globális problémává válni. Ugyan vannak, akik kételkednek benne, de a későbbiekben bemutatásra kerülő gyakorlati példák jól mutatják, hogy ma is megszervezhető olyan erőforrás-használat, amely hosszú távon működőképes lehet az egyes közösségek, sőt az emberiség számára.

Ezeknek, az elterjedt közgazdasági terminus technikussal élve „allokációs” döntéseknek a meghozatala minden ember elemi érdeke, hiszen az arisztotelészi értelemben vett boldogság csak olyan keretek között valósulhat meg, amelyek az életfeltételeket biztosítják. Másrészt, az erőforrások fenntarthatóságát szem előtt tartó használata lelkiismereti felhívás is.

Kant szerint ugyanis az ember nem lehet sosem eszköz, hanem mindig önmagában vett célként kell rá tekinteni. Vagyis minden egyes cselekvési tervnek szem előtt kell tartania az ember méltóságát és értékét (vö. Kant 2018; Boros 2018). Ez ugyan kizárólagosan antropocentrikus megfontolás (e fogalomra a későbbiekben a témakifejtő fejezetekben még részletesebben is kitérek), mégis olyan alapvető kiindulópont, amely lehetőséget ad a szemlélet további tágítására. Ugyanis fel kell ismerni, hogy a bioszféra egy olyan összefüggő rendszer, amely homeosztázisának megőrzése az ember érdeke. Ezen a ponton a bioszférát még mindig eszközként kezeljük, hiszen annak belső egyensúlya azért olyan kritikus kérdés, mert ez szavatolja az emberiség fennmaradását.

Fontos itt megjegyezni, hogy a környezeti krízisnek a klímaválság mindössze csak egy speciális manifesztációja, pontosabban, a klímaválság a környezeti krízis szükségszerű következménye (Hale et al. 2023). Vagyis az ökoszisztéma egésze veszélyben van, amit korunk termelési rendszere hívott életre. Az időjárás extrém volatilitása csupán egyetlen faktor, amelyben a klimatikus viszonyok megváltozása tetten érhető. (Példaként említésre érdemes, hogy az Északi-sark térségében eddig soha nem látott magasságba szökött a hőmérő higanyszála, a drasztikus hőmérséklet-emelkedés hatására a jeges képződmények egyre nagyobb mértékben olvadnak fel és oldódnak bele a tengerek és óceánok sós vizébe, máshol pedig viharok és tüzek pusztítják az természetes és épített környezetet.)

E képződmények és jellegzetességek számos megoldandó feladat elé állítják az emberiséget, beleértve annak fejlett és kevésbé fejlett, felzárkózó államait. Ugyanis a kialakult helyzet kezelése egyáltalán nem nyilvánvaló. A környezet egy meglehetősen összetett valóság, amely nemcsak a klimatikus tényezőket foglalja magában, hanem szinte a földgolyó teljességére kiterjed és hatást gyakorol.

Gondoljuk csak bele, hogy az esőerdőkben élő növény- és állatfajok, de ugyanígy a földmozgások, a gleccserek is mind-mind a természeti környezet integráns részét képezik. Vagyis számos olyan területre kell tekintettel lenni, amelyre az ember jelenlegi helyzetében nem képes hatást gyakorolni. Ugyanakkor a mérleg másik serpenyőjébe több olyan tényező is belekerül, amely antropogén jellegű, tehát az ember annak elsődleges kiváltója, méghozzá azért, hogy fogyaszthasson, „fejlődhessen”, kényelmesebben élhessen.

A problémákkal való őszinte szembenézéshez, valamint a megoldási kísérletek felvázolásához *morális megközelítéseket sem nélkülöző rendszergondolkodás szükséges*. Erkölcsi értelemben sokszor kiüresedett világunkban a társadalmi, humán, természeti és gazdasági erőforrás használatok fenntartható megszervezése, erényetikai megközelítése különösen hangsúlyossá válik. Arisztotelész nyomán, az Aquinói Szent Tamás által megfogalmazott sarkalatos erényekre alapozva eljuthatunk a fenntarthatóság morális megközelítéséhez (Aquinói Szent Tamás 1990). Ezen erények nagyon egyszerűen megfogalmazva a következők:

- az okosság (bölcsség), ami a jóra irányuló megoldások keresése, lelkiismeretünk iránytűje;
- a bátorság, ami a problémákkal való őszinte szembenézést, tehát itt, a jelen korunk természeti és társadalmi degradációs folyamatainak őszinte feltárását jelenti;
- az igazságosság, ami válaszok megfogalmazásában a méltányosság és felebarátiság szeretetparancsának a követése;
- valamint a mértékletesség, ami kiemeli az embert az ösztönök által irányított világból és társadalmi, gazdasági megközelítésben az egyensúlyra való törekvés felé vezet.

Arisztotelész kapcsán fontos megemlíteni, hogy filozófiai életművében kiemelt helyet kap az etika. Ebből a szempontból jelentős szerepe van a *Nikomakhoszi Etikának*, amely az arisztotelészi életmű egyik kiemelkedő darabja (Arisztotelész 1997). Művében Arisztotelész arra a kérdésre keresi a választ, hogy miként lehetnek az emberek boldogok, amely boldogságot ő a jóság legmagasabb fokával azonosította. Nem osztotta a platóni modell megközelítését, szerinte a jó diverz és heterogén, hiszen különféle mesterségek vannak, és ezekben a jó más és más módon jelenik meg. A jónak tehát fokozatai vannak, amelyek közül a boldogsághoz viszonyítva minden egyéb jónak csak közbülső,

instrumentális jellegű szerepe van. A jót ugyanis önmagáért választjuk, sosem eszköz, rész cél, hanem mindig végső cél. Ez alapján a megközelítés alapján a közbülső jó nem is tekinthető igazán jónak.

A filozófus tehát egyfajta célracionálitást vázol fel, ahol a különböző célok más és más úton közelíthetők meg. Jelen témánkra alkalmazva az a kérdés merül fel, hogy az emberi szűkebb vagy tágabb természeti környezet vajon önmagában bíró értékkel rendelkezik, avagy az ember életkörülményeinek fenntartása miatt instrumentális szerepe van csupán?

Mivel Arisztotelész szerint az etikai elvek az emberi együttélés szabályai elsősorban, a legfőbb jó – vagyis a boldogság – pedig az erények művelése, ezért az ő rendszerében a természetnek nincs önmagában vett értéke. Ez a megközelítés tehát – ahogy a fentebb felvázoltak is – az antropocentrizmus talaján áll, éles cezúrát von az ember világa és a többi élő vagy élettelen entitás közé.

Nap mint nap szembesülünk azzal, hogy egyes (politikai) vezetők képtelenek felelősen gondolkodni és cselekedni, mintha nem lennének tudatában, hogy csak egyetlen törékeny bolygó létezik az emberi kibontakozás terepeként. Márpedig Földünk erőforráskészlete és teherbíró-képessége korlátos. Vagyis nem lehet azt a végletekig kiszípolozni, lerabolni és javait felélni.

Azonban az ember sokszor ösztönszerű animalitással veti bele magát az „élvezetekbe” és hedonista-nihilista módon zsákmányolja ki szűkebb és tágabb környezetét. Ennek a folyamatnak a megállítása vagy visszafordítása csakis kellő radikalitással lehetséges. Ehhez az embernek magasabb szempontok alapján szükséges rátekintenie a léthelyzetre, különösen a magukat felelősnek tartó döntéshozóknak kell számot vetniük az ökológiai, és annak nyomán a társadalmi következményekkel.

Csak egy magasabb elv aspektusából lehetséges adekvát válaszokat adni korunk égető problémáira. Az értékközpontú megközelítés, a gyakorlati materializmus és a „báránybőrbe” bújt neomarxizmus teljes elvetése és ennek már a nevelésben való megjelenítése sokat tehet a helyzet korrekciója érdekében. Az újabb generációkat nem szabad olyan álpatetikus és ideológia-vezérelt narratívák irányába terelni, amelyek a megoldástól csak távolabb visznek.

A helyzetet nehezíti a globalista rendszer olyannyira összekapcsolt és komplex volta, amely annak sérülékenységét növeli, rezilienciájának csökkenését fokozza. Így az sem meglepő, hogy a gazdaság és az ökológia szoros kapcsolatban vannak. Mivel pedig

a liberális piacgazdaság egyik alapelve a dereguláció, így a gazdaság maga alá gyűri a természeti környezetet, pusztán erőforrás-lelőhelyet látva abban.

A modern gazdasági rendszerek „túlhasznált” fogalma a már-már elcsépelet „növekedés”. Ez a kimondott vagy ki nem mondott célja minden un. jóléti államnak, de a felzárkózni kívánó harmadik világnak is. Ennek a célnak az elérése azonban meglehetősen költséges, sőt egyre költségesebb, hiszen a növekedés folyamatos fenntartásának erőforrásigénye növekvő ütemű, a rendelkezésre álló készletek pedig rohamosan csökkennek. Ebből logikusan következik a megfelelő erőforrások árnövekedése, illetve belátható a folyamatnak e formában való hosszú távú fenntarthatatlansága.

Az egyes társadalmak működéséhez szükséges energiaforrások biztosításának koordinálása számos országban kapcsolódik a kormányzati, önkormányzati szektorhoz, ahol sok esetben a piaci koordinációs mechanizmusok mellőzésével történik meg az egyes közösségek energiaszükségleteinek kielégítése. Az energetikai szektor szervezetei esetében lényeges szempont lehet az a felelősség, amely egyrészt a korábban említett energiaigények folyamatos kielégítésére vonatkozik, másrészt az a törekvés, hogy az egyes szereplők az energiát a környezetet kevésbé, vagy nem terhelő módon állítsák elő.

2. Az értekezés tézisei

Disszertációmban elsőként a konzervatív zöld filozófia legfontosabb alaptéziseit tekintetem át, azt vizsgálva, hogy ezek a megközelítések hogyan és milyen formában jelenhetnek meg az oktatásban és a nevelésben. Ennek érdekében először a zöld filozófia koncepciójának körvonalait vizsgáltam meg. Ebben a törekvésemben elsősorban Roger Scruton munkásságához fordultam, hiszen az ő személye köthető leginkább a konzervatív zöld filozófia irányzatához.

A konzervatív zöld filozófia téziseit és kritikáját is bemutató elemzésemben megállapítottam: ahhoz, hogy az oktatás különböző színterein történő ismeretátadás sikeres lehessen, nem csupán a zöld filozófiai elemek és egyéb, fenntarthatósággal kapcsolatos információk szükségesek, hanem megfelelő, adekvát pedagógiai-nevelésfilozófiai megközelítésre is szükség van.

A környezetfilozófia és a környezeti etika gondolati rendszerét áttekintve eljutottam a fenntarthatósági tudomány értelmezéséig. Megállapítottam, hogy a környezeti etika pragmatikus megközelítése két terület, a nem-antropocentrikus etika és a fenntarthatósági tudomány párbeszédét elő tudja mozdítani, így a fenntarthatósági tudomány az antitetikus viszonyban álló szemléletmódok szintetizálásának kulcsa lehet.

A konzervatív zöld filozófiai megközelítés szerint az összetartó, cselekvő, helyzetük javításáért tenni akaró közösségek jelenthetik az alapot a fenntarthatósági kihívások megfelelő kezeléséhez. A közösségeknek önállóan, autonóm módon kell helyt állniuk a gazdasági, társadalmi és környezeti problémákkal szemben. Osztvá azt a konzervatív zöld filozófiai nézetet, hogy elsődlegesen a közösségi, nemzeti preferenciáknak kell meghatározó prioritásként megjelenniük az oktatási, nevelési folyamatokban és képzési programokban, megállapításaim szerint érdemes lehet egyfajta globális „közös nevezőre” törekedni a fenntarthatósági kérdésekkel kapcsolatban, annak érdekében, hogy hasonló módon lássuk és láttassuk azokat a folyamatokat, amelyek negatív hatásai problémákat okoznak lokális és globális szinten. Az oktatás különböző szintjein eltérő információkra és tudáselemekre van szükség.

Értekezésemben rámutattam arra is, hogy a humán nevelésnek, és különösen a fenntarthatóságra való nevelésnek tudományos alapokon kell állnia, ezért a nevelésfilozófiai fejezet megalapozásához szükségesnek tartottam egy olyan

eszméletörténeti áttekintést, amelyben a természettel és tudománnyal szembeni attitűd háttérét, történeti fejlődési ívét vázoltam fel.

A tudománytörténeti korszakokon átívelő elemzésem megállapítása, hogy a Newton-féle fizika meghaladásával párhuzamosan a természetfilozófia nem volt képes megújulni, nem nyerte vissza azt a státuszát, amellyel az antik és középkori bölcselek korában rendelkezett. Így nem szűnt meg a természet leigázására, uralására való törekvés, annak kizsákmányolása továbbra is folyik. A mechanikus megközelítés a műszaki tudományok pragmatikus céljai szempontjából máig eredményes, azonban csupán a mechanikus természetfilozófia talaján a környezeti válság nem értelmezhető, nem kezelhető.

A mechanikus-materialista elmélet megújulásának szükségességével való szembenézés mellett fontos összetevője a konzervatív zöld filozófiára épülő nevelés-filozófiai téziseimnek a XXI. században felnövekvő új generációk jellemzőinek figyelem-bevétele. Amikor új generációkról beszélünk, olyan csoportokra gondolunk világszerte, akik a korábbiaktól teljesen eltérően kommunikálnak, életük szerves része, meghatározó eleme és generációs élménye az elektronikusan mediatizált kommunikáció. A folyamatos online jelenlét és internethasználat eredményeként megszülető virtuális-fizikai hibrid közösségek azonban hordozzák a tradicionális offline közösségek minden sajátosságát.

A globális és lokális gazdasági, társadalmi és környezeti problémák tekintetében ezek az új társadalmi csoportok a korábbiaknál sokkal több lehetőséggel rendelkeznek, hogy tájékozódjanak és ismereteket szerezzenek a világ különböző részein zajló eseményekről. A digitális világ a virtuális közösségekben rejlő cselekvési erőforrásokat is mobilizálhatja, ha az adott téma valóban megmozgatja a digitális nemzedéket. Disszertációm nevelésfilozófiai részében az új generációk sajátosságainak áttekintése mellett a globális nevelés jelentőségére hívtam fel a figyelmet, egyrészt meghatározva azokat az „univerzális” tématerületeket, amelyek segítségével az új generációk valódi globális kompetenciákra tehetnek szert. Másrészt vizsgálódásaim során különös hangsúlyt helyeztem azokra a pedagógiai módszerekre, amelyek alkalmazása esetén a nevelési folyamat – figyelembe véve a fent említett jellegzetességeket – eredményes lehet.

A globális nevelés paradigmájának értelmezése elvezetett a pragmatista neveléselmélet és a projekt módszer jelentőségének felismeréséhez. A pragmatista nevelésfilozófia történeti gyökereinek áttekintését követően az alkalmazott filozófiai megközelítésnek megfelelően nagy hangsúlyt helyeztem a XXI. századi pragmatista

nevelésfilozófiai gyakorlat nemzetközi és hazai sajátosságainak leírására. Itt a tartalomelemzés szempontjából a kisgyermekkorai nevelés került előtérbe, összhangban a zöld filozófiáról szóló fejezetekben leírtakkal. Ezekben a részekben azt is megvizsgáltam, hogy konzervatív zöld filozófiai alapokon hogyan valósítható meg a fenntarthatósági szemlélet erősítése a hazai környezeti nevelésben.

Azt is megállapítottam, hogy a folyamatosan változó környezeti és társadalmi-gazdasági körülmények között nagyon nehéz előre jelezni, pontosan milyen ismeretekre, kompetenciákra lesz szükség a jövőben, illetve annak érdekében, hogy a kedvezőtlennek tekintett jelenlegi helyzeteket javítani lehessen. A változások gyorsasága és nem lineáris természete miatt nem látjuk előre a lehetséges következményeket, és nehéz megbecsülni, hogy mit és hogyan kellene elsajátítani a jobb megoldások elérése érdekében.

A fenntartható energiahasználattal kapcsolatos alapkompenciák azonban lényeges elemét jelentik majd azoknak az ismereteknek és készségeknek, amelyek a jelenleginél fenntarthatóbb világ kialakításához szükségesek. E folyamatban lényeges szerep jut az oktatás intézményeinek, ahol az egyes szereplők működési sajátosságai, illetve a fenntarthatósággal kapcsolatos jó gyakorlatai mellett fontos gazdaságfilozófiai és értékelméleti kérdésként jelenik meg, hogy a döntően állami fenntartású óvodák, illetve az állami szereplő által koordinált és működtetett energetikai szektor milyen szerepet vállal fel a fenntarthatósággal összefüggésben.

A nemzetközi gyakorlatot áttekintve nyilvánvaló, hogy a konzervatív zöld filozófia legfontosabb eleme, a közösségi szint prioritása egyértelműen megjelenik az alsószintű oktatás és nevelés intézményeinek működését meghatározó programokban. E rendszerekben a pedagógusok feladata a részletes nevelési program kidolgozása, amelynek során a gyermek, miközben felfedezi környezetét, olyan tapasztalatokat és kompetenciákat szerez, amelyek segítségével biztosan igazodik el természetes környezetében. A zöld filozófia logikájának megfelelően megismeri a szülőföld, az ott élő emberek, a hazai táj, a helyi hagyományok és néphagyományok, szokások, a közösséghez való tartozás élményét, a nemzeti, családi és a tárgyi kultúra értékeit, illetve megtanulja ezek szeretetét, védelmét.

Megítélésem szerint ezzel összhangban kiemelt cél lehet, hogy a jövő pedagógusai megismerkedhessenek a konzervatív zöld filozófia alapjaival és legfontosabb üzeneteivel. Ez megalapozhatja a jövő generációinak felkészítését a várható kihívásokra, hangsúlyozva, hogy a problémák akkor kezelhetők igazán globálisan, ha lokálisan az adott közösségek sikeresen birkóznak meg azokkal a negatív gazdasági, társadalmi és

környezeti hatásokkal, amelyek helyben jelentkeznek. Összességében az értekezésemben szereplő gondolatmenetek bizonyították annak fontosságát, hogy a scruton-i elvek mentén világos utat tudjunk mutatni a fenntarthatóbb környezeti- és energiahasználat tekintetében a következő generációknak, amelyek sokkal intenzívebben fognak szembesülni a fenntarthatósági kihívásokkal. Doktori értekezésemet éppen ezért Roger Scruton általam is vallott gondolataival zártam:

„A problémák megoldása csak akkor lehetséges, ha az emberekben megvan a megfelelő motiváció ahhoz, hogy számot vessenek ezekkel, a kormányzat feladata pedig az, hogy megteremtse annak a feltételeit, hogy ez a megfelelő motiváció kialakulhasson és megerősödhessen. Ezt a motivációt (vagy inkább motivációcsaládot) oikophiliaként írom le, az otthon iránti szeretetként, az ahhoz való kötődésként, és feltárom azokat a feltételeket, amelyek között az oikophilia kialakul, valamint rámutatok az állam feladataira azzal kapcsolatban, hogy hogyan biztosítson teret neki. Védelmembe veszem a lokális kezdeményezéseket a globális projektekkel szemben, a civil önszerveződést a politikai aktivizmussal szemben, valamint a baráti kapcsolódások kis léptékű intézményeit a nagyszabású és célirányos kampányokkal szemben.” (Scruton, 2018: 30)

3. A szerző publikációi az MTMT adatbázisa alapján

1. Nemeskéri, Zsolt ; Zádori, Iván ; Szabó, Balázs ; Horváth, Péter János: OVHR modell a vizsgálata a magyarországi közműszolgáltatóknál. In: XXVI. Apáczai-napok Tudományos Konferencia - Új irányok és lehetőségek a nevelés-,humán- és társadalomtudományok területén : Programfüzet – Absztraktfüzet. Győr, Magyarország (2022) pp. 29-29. , 1 p.
2. Horváth, Péter János: Szabályozási kihívások a földgázpiacon: a szabályozó hatóság szemszögéből vizsgálva. In: Fazekas, Orsolya (szerk.) A magyar földgázszektor működése és szabályozása II. Budapest, Magyarország : ORAC Kiadó Kft. (2022) pp. 705-739. , 35 p.
3. Horváth, Péter János: Szabályozási kihívások a villamosenergia-piacon: a szabályozó hatóság szemszögéből vizsgálva. In: Fazekas, Orsolya (szerk.) A magyar villamosenergia-szektor működése és szabályozása II. Budapest, Magyarország : ORAC (2022) pp. 647-681. Paper: 35 , 35 p.
4. Horváth, Péter János: A dekarbonizációs törekvések ellátásbiztonsági szempontjai (2022). Portfolio Energy Investment Forum konferencia előadás, Budapest, 2022. október 4.
5. Horváth, Péter János: A zöldátmenet támogatása: az energiapiaci szabályozás új irányai (2022). Előadás a Magyar Közgazdasági Társaság, a Közgazdasági Szemle és a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal közös, online konferenciáján. 2022. június 15.
6. Horváth, Péter János ; Somossy, Éva Szabina ; Tóth, Tamás: A decentralizált villamosenergia-rendszerek fejlődésének nemzetközi és hazai szempontjai. KÖZGAZDASÁGI SZEMLE 69 : 6 pp. 697-720. , 24 p. (2022)
7. Horváth, Péter János: Előszó. A zöldátmenet támogatása – az energiapiaci szabályozás új irányai. KÖZGAZDASÁGI SZEMLE 69 : 5 pp. 545-546. , 2 p. (2022)
8. Horváth, Péter János: A közösségi energiatermelés szerepe a jövő energiarendszereiben. KULTÚRATUDOMÁNYI SZEMLE 3 : 3 pp. 26-43. , 18 p. (2021)
9. Horváth, Péter János: A fenntarthatóságra nevelés jelentősége egy szabályozóhatóság szemszögéből: filozófiai és gyakorlati áttekintés. In: Zádori, Iván (szerk.) Tiszta energia - fenntartható környezet. Budapest, Magyarország : DePress Kiadó (2021) 114 p. pp. 9-20. , 12 p.
10. Horváth, Péter János: Szabályozói útépités a fosszilis jelenből a klímasemleges jövőbe (2021). Energy Investment Forum 2021. Konferencia előadás., Kempinski Hotel Corvinus. Budapest, 2021. szeptember 30.,

11. Horváth, Péter János: Fenntarthatóság és zöld filozófia (2021). Megnyitó előadás, Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Szekszárdi Public Relations Akadémia, Szekszárd, 2021. július 9. (hibrid konferencia – online és személyes részvétellel), Zöld PR – Fókuszban a fenntarthatóság,
12. Horváth, Péter János ; Tóth, Tamás ; Somossy, Éva Szabina: A háztartási napelemtelepítéseket meghatározó tényezők nemzetközi és hazai vizsgálata. TÉR ÉS TÁRSADALOM 35 : 3 pp. 209-233. , 25 p. (2021)
13. Horváth, Péter János: A Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal tevékenysége a klímavédelem tükrében (2021). Plenáris előadás és poszter megjelenés. 2021.04.12., Első Országos Interdiszciplináris Éghajlatváltozási Tudományos Konferencia, Magyar Éghajlatváltozási Tudományos Testület, 2021. április 12-15.,
14. Horváth, Péter János: Szabályozói körkép: milyen szabályozói változásokra kell felkészülnie az áram- és gázkereskedőknek (2021). Magyar Energiakereskedők Szövetsége 2021 országos konferencia előadás, 2021. február 25. (online),
15. Nemeskéri, Zsolt ; Horváth, Péter János ; Zádori, Iván: A fenntartható közszolgálati modell és a zöld filozófia. In: Makkos, Anikó; Kecskés, Petra; Kövecsesné, Gősi Viktória (szerk.) „Kizökkent világ” Szokatlan és különleges élethelyzetek: a nem-konvencionális, nem “normális”, nem kiszámítható jelenségek korszaka? : XXIV. Apáczai-napok Tudományos Konferencia tanulmánykötete. Győr, Magyarország : Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar (2021) 514 p. pp. 89-97. , 9 p.
16. Zádori, Iván ; Horváth, Péter János ; Nemeskéri, Zsolt: The Philosophy and Practice of the post-Covid workplace. ACTA CULTURA ET PAEDAGOGICAE 1 : 1 pp. 109-123. , 15 p. (2021)
17. Horváth, Péter János: The Philosophy of Regulation: The Role of Hungarian Energy and Public Utility Regulatory Authority in the Hungarian Energy Sector. In: Zádori, Iván; Nemeskéri, Zsolt (szerk.) The Future of Work and STEM Education in a Global Context : Book of Abstracts. Pécs, Magyarország : Pécsi Tudományegyetem (2020) 54 p. pp. 34-35. , 2 p.
18. Nemeskéri, Zsolt ; Horváth, Péter János ; Zádori, Iván: A fenntartható közszolgálati modell és a zöld filozófia. In: XXIV. Apáczai-napok Tudományos Konferencia : „Kizökkent világ” Szokatlan és különleges élethelyzetek: a nemkonvencionális, nem “normális”, nem kiszámítható jelenségek korszaka? : Programfüzet – Absztraktfüzet. Győr, Magyarország : Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar (2020) pp. 32-32. , 1 p.